

Joutsenmerkki
ja ilmastonmuutos

Ympäristömerkintä
Suomi

Julkaisija

Ympäristömerkintä Suomi Oy
joutsen@ecolabel.fi
www.joutsenmerkki.fi

2020

Teksti, tuotanto ja ulkoasu

Kaskas Media

Paino

KP Hermes, Tampere
Joutsenmerkitty painotuote
Päpəri Scandia 2000

SISÄLLYS

- 4 KRISTA MIKKONEN: Kohti ilmastoystävällistä arkea
- 6 Joutsenmerkki on työkalu ilmastomuutoksen hillitsemiseksi
- 12 Matkailun päästöjen vähentäminen on jatkuvaa työtä
- 14 Rakennusala tarvitsee kestävämpiä toimintamalleja
- 16 Vastuullisuuden merkitys kasvaa julkisissa hankinnoissa
- 18 Joutsenmerkin vaikutuksia
- 19 Tietoa Joutsenmerkistä

KOHTI ILMASTOYSTÄVÄLLISTÄ ARKEA

Kuluva vuosi on ollut hyvin poikkeuksellinen. Koronapandemia on pysäyttänyt maailman ja johtanut moniin nopeisiin muutoksiin arkipäivässämme. Samalla aikamme muita polttavia haasteita, ilmastonmuutosta ja luontokatoa, ei ole peruttu.

Ilmastovuosikertomuksen 2020 mukaan kotitalouksien hiilijalanjälki on jälleen kasvussa. Kulutustottumusten ja elämäntapojen muutokset ovatkin tärkeä osa ilmastotyötä. On arvioitu, että 45 prosenttia ilmastovaikutuksista tulee tuotannosta ja kulutuksesta*. Ilmastoystävällisen vaihtoehdon tulisikin olla aina kuluttajalle helposti tunnistettavissa ja kohtuuhintainen.

Pohjoismaiden virallinen ympäristömerkki Joutsenmerkki on myös ilmastomerkki. Ilmasto-vaatimuksia on ollut merkin kriteereissä alusta asti ja viime vuosina niitä on lisätty. Merkki aut-

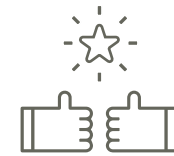
taa kuluttajia tunnistamaan ympäristöystävällisemmän vaihtoehdon, ja näin ohjaa tarjontaa ja kulutusta suuntaan, joka kuormittaa ympäristöä mahdollisimman vähän. Joutsenmerkityssä tuotteessa ja palvelussa huomioidaan energia- ja materiaalitehokkuus koko elinkaaren ajan.

Joutsenmerkki ei ole kuluttajien apuna vain päivittäistavarakaupassa, vaan se tarjoaa kestävän vaihtoehdon esimerkiksi liikkumiseen, sijoittamiseen, asumiseen, rakentamiseen, pukeutumiseen ja vapaa-ajan viettoon. Joutsenmerkittyjen tuotteiden ja palveluiden monipuolisuus on vahvuus, joka toivottavasti laajenee entisestään tulevaisuudessa. Uusien ilmastoystävällisten tuotteiden ja palveluiden kriteerien kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää auttaen niin kotitalouksien kuin yritysten matkaa kohti ilmastoystävällistä arkea.

Krista Mikkonen

Ympäristö- ja ilmastoministeri

*Lähde: Ellen McArthurin säätiö
https://www.ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/Completing_The_Picture_How_The_Circular_Economy_Tackles_Climate_Change_V3_26_September.pdf

95 %

Joutsenmerkin hankkineista yrityksistä voisi suositella merkin hankkimista muillekin yrityksille

Lähde: www.joutsenmerkki.fi/materiaalit/tutkittua-tietoa-joutsenmerkista

Joutsenmerkki on työkalu ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi

Pohjoismaiden virallinen, vakiintunut ympäristömerkki tukee yrityksiä myös ilmastotyössä. Joutsenmerkin kriteereissä on ollut ilmastoon liittyviä vaatimuksia jo sen perustamisesta asti, ja viime vuosina niitä on laadittu lisää. Erityistä Joutsenmerkille on, että se huomioi tuotteen koko elinkaaren aikaiset ympäristövaikutukset.

Ilmastonmuutos on aikamme uhkaavimpia ilmiöitä ja tärkeimpiä keskustelunaiheita. Puheenvuoroja enemmän painavat konkreettiset teot ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Joutsenmerkki on olemassa tekoja varten.

Joutsenmerkki on virallinen ympäristömerkki, jolla merkityt tuotteet ja palvelut noudattavat niille tarkkaan suunniteltuja ympäristökriteereitä. Joutsenmerkin kriteereissä on alusta asti ollut mukana vaatimuksia, jotka koskevat energiankulutuksen vähentämistä ja fossiilisista polttoaineista luopumista.

Joutsenmerkin tehtävänä on tukea yrityksiä ja kuluttajia matkalla kohti kestävämpiä elämäntapoja. Kun Joutsenmerkki perustettiin vuonna 1989, ilmastonmuutoksesta ei vielä puhuttu

ilmastonmuutoksena, vaan kasvihuoneilmion voimistumisena. Joutsenmerkki asetti tuotteille ilmastovaatimuksia jo aikana, jolloin ilmastonmuutokselle ei vielä ollut vakiintunutta nimeä.

”Haluamme siirtyä fossiilisista polttoaineista uusiutuviin energiamuotoihin niin pian kuin mahdollista”, sanoo Joutsenmerkkiä hallinnoivan Ympäristömerkintä Suomen kriteeripäällikkö

Karin Bergbom.

Joutsenmerkillä on keinoja ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi

Eri tuotteiden Joutsenmerkki-kriteerit sisältävät monenlaisia ilmastoon liittyviä vaatimuksia. Vuonna 2020 tuoteryhmiä on noin 60 pesuaineista ikkunoihin.

Vaatumusten kirjo on kattava: esimerkiksi Joutsenmerkityn kynttilän raaka-aineista yli 90 prosenttia on oltava ei-fossiilista steariinia ja ajoneuvon polttoaineiden hiilidioksidipäästöt ovat huomattavan paljon alhaisemmat kuin tavanomaisten polttoaineiden. Koneastianpesuaineen on toimittava alhaisissa pesulämpötiloissa, jolloin käytön aikaiset kasvihuonekaasupäästöt pienenevät.

Kriteerien tarkoituksena on ohjata tarjontaa ja kulutusta suuntaan, joka kuormittaa ympäristöä mahdollisimman vähän.

”Joutsenmerkillä on runsaasti vaatimuksia, jotka liittyvät esimerkiksi kierrätettävyyteen ja uusiutuviin raaka-aineisiin. Tavoitteena on tuotteiden ja palveluiden tuotannon, käytön ja hävityksen hiilidioksidipäästöjen vähentäminen”, kertoo Joutsenmerkin pohjoismaisen ympäristöasiantuntija **Niina Tanskanen**.

Joutsenmerkki huomioi tuotteen koko elinkaaren

Joutsenmerkin toiminnan ytimessä on elinkaari-ajattelu. Usein ympäristöä ajatellaan yksittäisestä tai tietystä näkökulmasta. Silloin puututaan esimerkiksi kierrätettäviin pakkauksiin tai energiankulutukseen. Joutsenmerkki taas huomioi tuotteen ympäristö- ja ilmastovaikutukset koko elinkaaren ajan, materiaalivalinnoista hävitykseen asti.

Otetaan esimerkiksi rakentaminen, joka kuormittaa ilmastoa melkoisesti. Suomessa rakennukset aiheuttavat noin kolmanneksen koko maan päästöistä. Rakennuksen päästöt syntyvät neljässä vaiheessa: materiaalien valmistuksessa, itse rakentamisessa, käytön aikana ja purkaessa.

Joutsenmerkillä on vaatimuksia, jotka liittyvät kaikkiin näihin vaiheisiin. Vaatimuksia on muun muassa rakennuslevyjien materiaaleille,

rakentamisen aikaiselle jätteiden kierrätykselle, rakennuksen energiatehokkuudelle ja sisäilmalle.

Rakentamisen elinkaaren aikaisia vaatimuksia lisättiin vuonna 2019, kun vapaaehtoiseksi vaatimukseksi nostettiin rakennuksen hiilijalanjälkilaskelma. Joutsenmerkin kriteereihin sisältyy sekä pakollisia kohtia että valinnaisia piste-vaatimuksia, joista merkin hakijan on yllettävä tiettyyn vähimmäispistemäärään.

Vaatus hiilijalanjälkilaskelmasta on konkreettinen askel kohti vähähiilisempää rakentamista ja lisää rakentamisen ilmastovaikutusten näkyvyyttä. Jatkossa hiilijalanjäljelle on tarkoitus asettaa raja-arvo.

Joutsenmerkki tukee vähähiilistä liiketoimintaa

Joutsenmerkki on paitsi ympäristömerkki, myös ilmastomerkki. Joutsenmerkkiä käyttävät

Joutsenmerkityn rakennuksen päästöt alittavat kansalliset vaatimukset

Joutsenmerkityn kaukolämpöä käyttävän asuinrakennuksen ja koulutai päiväkotirakennuksen vuosittaiset päästöt ovat n. 4000 kgCO₂ pienemmät kuin kansallisesti rakennuksien energia- tehokkuudelta vaaditaan.

Määrä vastaa yhden pientalon keskimääräisiä lämmityksestä aiheutuvia päästöjä vuodessa.

Lähde: Tilastokeskus ja Motiva

yritykset ovat usein oman toimialansa edelläkävijöitä, jotka näyttävät suuntaa muille. Esimerkiksi Gasum myy uusiutuvaa biokaasua, jonka päästöt ovat 85 prosenttia pienemmät kuin bensiinillä ja dieselillä. Havin kruunu- ja antiikkikynttilät on valmistettu pääosin uusiutuvasta steariinista, ja ne palavat nokeamatta sisäilmaa.

“Parhaimmillaan yritykset ovat muutoksen ajureita, jotka ottavat ilmastonmuutoksen tosissaan, tekevät työtä sen torjumiseksi ja viestivät siitä”, Joutsenmerkin Niina Tanskanen sanoo.

Muun muassa tällaisille yrityksille Joutsenmerkki on tärkeä yhteistyökumppani. Vastuullisen liiketoiminnan merkitys kasvaa alati, ja Joutsenmerkillä on tutkitusti hyvä asema yritysten vauhdittajana. Joutsenmerkki on Suomen arvostetuimpia brändejä. Joutsenmerkin vuonna 2016 toteuttaman selvityksen mukaan 95 prosenttia Joutsenmerkin hankkineista yrityksistä voisi suosittelaa samaa muillekin yrityksille.

Joutsenmerkki näkyy myös yhä enemmän julkisella sektorilla. Ensimmäinen Joutsenmerkitty, energiatehokas päiväkotitoiminta valmistui Hyvinkäälle vuonna 2017. Esimerkiksi Lahti,

Jyväskylä ja li hillitsevät päästöjään tekemällä kestäviä hankintoja.

Jatkossa tarvitaan uudenlaista toimintaa

Ilmastonmuutosta hillitsevä työ ei edistysaskeleista huolimatta tekemällä lopu. Karin Bergbom ja Niina Tanskanen katsovat taaksepäin koronaviruksen latistamiin kuukausiin ja ihmettelevät, miten vasta maailmanlaajuinen pandemia sai hiilidioksidipäästöt laskemaan hetkeksi.

“Välillä työskentely ympäristön hyvinvoinnin eteen on tuntunut taistelulta tuulimyllyjä vastaan”, Bergbom sanoo.

Samaan hengenvetoon hän kuitenkin kiittelee sitä, että Joutsenmerkki uusine ja vanhoine yhteistyökumppaneineen vie ilmastoasiaa eteenpäin.

“Vaikka omat mahdollisuudet vaikuttaa tuntuisivat kuluttajasta välillä pieniltä, hanskoja ei pidä lyödä tiskiin”, Tanskanen sanoo.

“Jokaisella ilmastonmuutosta hillitsevällä teolla on merkitystä. Maailma muuttuu vasta, kun yritysten, kuluttajien ja päättäjien toiminta muuttuu.”

JOUTSENMERKIN TÄRKEIMMÄT ILMASTOVAATIMUKSET:

Tuotteiden energia- ja
materiaalitehokkuus

Tuotteiden laatu ja
pitkä käyttöikä

Vähäiset ilmastopäästöt

Uusiutuvat raaka-aineet

Kierrätys ja
kierrätettävät materiaalit

Matkailun päästöjen vähentäminen on jatkuvaa työtä

GreenStar Hotel on ekologinen kaupunkihotelliketju, jonka tavoitteena on vaikuttaa positiivisesti ympäristöön ja yhteiskuntaan. Joutsenmerkki auttaa hotelliketjua kirittämään toimintaansa yhä paremmaksi ympäristölle.

Matkailuala aiheuttaa kahdeksan prosenttia globaaleista ilmastopäästöistä. Suuri osa päästöistä syntyy lentämisestä, mutta päästöjä aiheutuu myös majoituksesta, ruokailusta ja muusta kulutuksesta matkakohteessa. Ala on viime vuosina kasvanut voimakkaasti, mikä lisää matkailun kuormitusta ilmastolle ja ympäristölle.

Vuonna 2008 perustetun GreenStar Hotel- ketjun tavoitteena on, että sen hotellien vaikutus ympäristöön ja yhteiskuntaan olisi positiivinen, ei negatiivinen. Hotelliketju pyrkii jatkuvasti vähentämään toiminnastaan syntyviä ilmastopäästöjä. Yhtiöllä on hotellit Joensuussa, Jyväskylässä, Lahdessa ja Vaasassa.

”Meille on tärkeää huomioida ympäristövaikutukset aina suunnittelusta ja toimintamalleista jokaiseen yksityiskohtaan asti. Ihmiset haluavat matkustaa tulevaisuudessakin, joten on myös

meidän tehtävämme tehdä siitä vastuullisempaa”, kertoo hotelliketjun perustaja **Kristian Ikonen**.

Joutsenmerkki vauhdittaa ympäristötyötä

Pian ensimmäisen hotellin avauduttua GreenStarissa huomattiin tarve ympäristötyön ulkopuoliselle vahvistamiselle, seurannalle ja dokumentoinnille. Pohjoismaissa toimiva Joutsenmerkki valittiin kumppaniksi sen tiukkojen ja jatkuvasti päivittyvien kriteerien takia. Joutsenmerkki asettaa tiukat raja-arvot esimerkiksi hotellien veden- ja energiankulutukselle sekä jätemäärille.

”Joutsenmerkillä on sama tinkimätön asenne ympäristövaikutusten vähentämiseen kuin meillä. Meille on tärkeää, että kriteerit ovat tarpeeksi kunnianhimoiset ja että kumppani myös

puskee meitä eteenpäin. Esimerkiksi veden- ja energiankulutus voi olla meillä hotellista riippuen alle puolet alan keskiarvosta.”

Jatkuvaa seurantaa ja vuoropuhelua

GreenStar-hotellien ja Joutsenmerkin yhteistyö perustuu vuosittaiseen seurantaan ja aktiiviseen vuoropuheluun, jossa tarkastellaan, miten alan kriteereitä voidaan kiristää edelleen.

GreenStarin hotelleista Joensuun ja Jyväskylän hotellit ovat Joutsenmerkittyjä. Ketjun tavoitteena on hankkia Joutsenmerkki kaikille hotelleilleen.

”Joutsenmerkki ohjaa meitä pienempään veden- ja energiankulutukseen, parempaan kierrätykseen ja ekologisempiin tuotteisiin ja materiaaleihin. Kaikki tämä on osa ilmastomuutoksen torjuntaa.”

”Joutsenmerkki ohjaa meitä pienempään veden- ja energiankulutukseen, parempaan kierrätykseen ja ekologisempiin tuotteisiin ja materiaaleihin.”

Matkailu tuottaa 8 prosenttia maailman ilmastopäästöistä

- Matkailu tuottaa globaalisti 4,5 miljardia tonnia ilmastopäästöjä (CO₂e) vuodessa. Määrä vastaa noin kahdeksaa prosenttia globaaleista päästöistä.

Lähde: Nature Climate Science, 2018.

- Tuoreen kyselyn mukaan yli 70 prosenttia kuluttajista kokee, että matkailun on muututtava vastuulliseksi nyt eikä myöhemmin.

Lähde: Booking.com, 2019.

“Joutsenmerkin kriteerit
varmistavat, että talo
on monipuolisesti
ympäristölle parempi.”

**Rakennukset tuottavat yli
kolmanneksen Suomen päästöistä**

- Rakennukset tuottavat yli kolmanneksen Suomen ilmastopäästöistä ja kuluttavat lähes 40 prosenttia energiasta. Lähde: Rakennusteollisuus
- Rakennuksen elinkaaren aikaisista päästöistä noin 20 prosenttia syntyy rakentamisesta ja rakennusmateriaaleista. Lähde: Rakennusteollisuus

Rakennusala tarvitsee kestävämpiä toimintamalleja

Rakennusyhtiö JM Suomen kaikki vuodesta 2018 eteenpäin rakennetut talot ovat Joutsenmerkittyjä. Joutsenmerkityissä kerrostaloissa ympäristö huomioidaan talon elinkaaren ajan rakennusmateriaaleista rakentamiseen ja asumiseen.

Rakentaminen tuottaa hurjan määrän päästöjä: yli kolmanneksen koko Suomen ilmastopäästöistä. Päästöjä syntyy rakentamisesta ja rakennusmateriaalien valmistuksesta sekä rakennusten käytöstä.

JM Suomi on kerrostaloihin erikoistunut rakennusyhtiö, joka rakentaa uusia asuinalueita ja omistusasuntoja pääkaupunkiseudulla. Yhtiö on osa pohjoismaista JM-konsernia. JM Suomi sai vuonna 2018 Suomen ensimmäisen kerrostalotuotannolle myönnetyn Joutsenmerkin perussenssin. Jatkossa kaikki yhtiön itse toteuttamat kerrostalokodit rakennetaan Joutsenmerkin kriteerien mukaisesti.

“Emme halunneet tehdä pelkkiä pilottihankkeita, vaan rakentaa kestävän toimintamallin koko JM-konserniin. Toivoisin, että yhä useampi rakennusalan toimija olisi valmis sitoutumaan lainsä-

däntöä tiukempiin ympäristökriteereihin”, kertoo JM Suomen toimitusjohtaja **Markus Heino**.

**Joutsenmerkki vähentää talon
päästöjä koko elinkaaren ajalta**

Rakennusallalla on käytössä useita ympäristöluokituksia. Joutsenmerkki valittiin JM-konsernin ympäristökumppaniksi, koska se on Pohjoismaissa laajasti tunnettu merkki, ja sen kriteerit tarkastelevat monipuolisesti rakennuksen ympäristö- ja terveysvaikutuksia.

Esimerkiksi kaikkien rakennuksissa käytettyjen tuotteiden ja materiaalien kemikaalit tulee olla hyväksytty ympäristömerkin kriteerien mukaisesti. Joutsenmerkkiä on haettu koko JM-konsernin asuntotuotantoon.

“Joutsenmerkin kriteerit varmistavat, että talo on monipuolisesti ympäristölle parempi.

Kriteerit ohjaavat rakennusprosessia ja rakentamisen laatua, käytettäviä materiaaleja ja kemikaaleja sekä valoisuutta ja energiankäyttöä”, Heino sanoo.

**Kestävä rakentaminen on sijoitus
tulevaisuuteen**

JM Suomen ensimmäinen Joutsenmerkitty kerrostalo valmistui Helsinkiin keväällä 2020. Yhtiöllä on pääkaupunkiseudulla rakenteilla jo noin 400 asuntoa, jotka rakennetaan Joutsenmerkin kriteereitä noudattaen.

“Joutsenmerkityssä asunnossa on vähimmäisvaatimuksia parempi energiatehokkuus, ja kaikki materiaalit ovat laadukkaita ja kestäviä. Laadukkaiden materiaalien ja uuden tekniikan myötä asunto myös säilyttää arvonsa ja on varma sijoitus tulevaisuuteen.”

Vastuullisuuden merkitys kasvaa julkisissa hankinnoissa

Helsingin kaupunki käytti vuonna 2019 ympäristökriteerejä noin 70 prosentissa kansallisen kynnysarvon ylittävistä hankinnoistaan. Yhdessä pääkaupunkiseudun hankintojen ympäristöverkoston kanssa Helsinki etsii uusia keinoja hankintojen ympäristövaikutusten vähentämiseen.

Julkisilla hankinnoilla on merkittävä rooli yhteiskunnassa. Ne muodostavat lähes viidenneksen Suomen bruttokansantuotteesta ja 12 prosenttia kulutusperäisistä kasvihuonekaasupäästöistä.

”Suuri osa hankintojen päästöistä syntyy rakentamisesta ja kunnossapidosta, mutta myös esimerkiksi liikenne, ruoka ja asumispalvelut tuottavat paljon päästöjä. Julkisten hankintojen kriteereillä voidaan siis vaikuttaa moniin eri toimialoihin”, kertoo Helsingin kaupunkiympäristötoimialan ympäristösuunnittelija **Mia Malin**.

Joutsenmerkki luo pohjaa hankintakriteereille

Helsingin kaupunki pyrkii vähentämään hankintojen ympäristövaikutuksia ympäristökriteereillä. Eniten kaupunki on käyttänyt vähäpäästöisyyteen sekä ympäristöjärjestelmiin ja

-suunnitelmiin liittyviä kriteerejä. Hankintakriteerien määrittelemisessä kaupunki hyödyntää muun muassa Joutsenmerkin kriteereitä.

”On tärkeää, että meillä on puolueeton toimija, joka keskittyy eri toimialojen ympäristökriteerien kehittämiseen ja valvontaan. Esimerkiksi Joutsenmerkki tarkastelee todella laajasti ympäristövaikutuksia niin ilmaston, haitallisten aineiden kuin luonnon monimuotoisuudenkin kannalta”, Malin sanoo.

Ympäristömerkkien laajempaa käyttöä selvitetään

Helsinki on osa pääkaupunkiseudun hankintojen ympäristöverkostoa, jonka tavoitteena on lisätä yhteistyötä julkisten hankintojen ympäristövaikutusten vähentämisessä. Verkosto pyrkii esimerkiksi selvittämään, miten Joutsenmerkkiä

voisi hyödyntää laajemmin hankinnoissa. Uudistuneen hankintalain myötä ympäristömerkkiä voi jo edellyttää kilpailutuksen kohteena olevilta tuotteilta tai palveluilta.

”Ennen kuin ympäristömerkkiä käyttää suoraan hankintakriteerinä, on varmistettava, että markkinoilla on tarpeeksi kriteerit täyttävää tarjontaa. Tämä vaihtelee toimialoittain. Esimerkiksi tuotehankinnoissa, kuten pesu- ja puhdistusaineissa, ympäristömerkittyjä tuotteita on hyvin saatavilla.”

Suuri haaste hankinnoissa on myös se, kuinka sovittaa yhteen erilaiset taloudelliseen, sosiaaliseen ja ympäristövastuuseen liittyvät näkökulmat.

”On huomioitava hankintojen vaikutus ilmastomuutokseen ja ympäristöön, mutta samalla on tarkasteltava myös esimerkiksi työllisyysvaikutuksia, harmaata taloutta ja ihmisoikeuksia.”

”On tärkeää, että meillä on puolueeton toimija, joka keskittyy eri toimialojen ympäristökriteerien kehittämiseen ja valvontaan.”

Ympäristökriteerit vähentävät julkisten hankintojen päästöjä

- Julkinen sektori aiheuttaa noin 12 prosenttia Suomen kulutusperäisistä kasvihuonekaasupäästöistä. Suurin osa päästöistä syntyy kuntien hankinnoista. Lähde: SYKE
- Muun muassa puhdistus- ja siivoustarvikkeissa on niin paljon Joutsenmerkittyä tarjontaa, että merkkiä voidaan käyttää hankintakriteerinä.

